

בונים במרץ את הבית השלישי

עם סיום מלחמת ששת הימים פסקה הרבנות הראשית על איסור כניסה גורף להר הבית, שעונש כבד חל על הפרתו. חמישים וחמש שנים מאוחר יותר נצפו למעלה מחמישים אלף יהודים דתיים פוקדים את ההר, תוך הפרה מודעת של האיסור ההלכתי. מה הביא לשינוי דרמטי זה? המאמר דן בזיקה ההדדית שבין השינויים ההלכתיים ביחס לכניסה להר לבין התעצמות קבוצות פעילי המקדש ומעורבות חבריהן בלב העשייה הפוליטית במדינת ישראל

לכל דורש. האפשרות הפיזית של המגע בקודש, ואולי אף מימוש התפילה האולטימטיבית לבניין "הבית", נתקלו בפסיקה ההלכתית של הרבנות הראשית, שבהסתמך על מסורות קודמות, ועל שיקולים פוליטיים בני הזמן אסרה על כניסה להר.

אולם מתחת לפני השטח החלו להישמע קולות אחרים אשר ביקשו "לממש" את הכיבוש. קולות אלו, שהיו אז מעטים ונתפסו כ"הזויים", התגברו ברבות השנים והביאו לשינוי דרמטי ביחסו של חלק גדול מהציבור האמוני לאיסור הכניסה להר, לחזון בניין בית המקדש השלישי, ובמקביל לכך – להקמת קבוצות שוחרי המקדש שהובילו מהלך זה.

השינוי בגישה הוביל אחרי מלחמת ששת הימים על ידי "נאמני הר הבית וארץ ישראל" בראשות גרשון סלומון, ועל ידי האחים דוד ואביגדור אלבוים מחסידות בעל"ז. בשנות ה-80 התגבר השיח על החזרה להר הבית בעקבות הפינוי מסיני, חשיפת כוונתה של המחתרת היהודית לפוצץ את כיפת הסלע והקמת מכון המקדש.

מאז, כל אירוע מדיני או ביטחוני – הסכמי אוסלו בשנות ה-90, אינתיפאדת אל-אקצא בתחילת שנות ה-2000, ההתנתקות מעזה ומצפון השומרון ב-2005, מבצע צוק איתן והקמת מנהלת הר הבית (2014), כשכל מבצע צבאי, ובוודאי המלחמה הנוכחית, מגבירים את מרכזיותו של החזון ואת כוחם של המבקשים את מימושו בידי בשר ודם. הקשרים בין השינוי בפסיקה ההלכתית ועליית מעמדם וכוחם הפוליטי של שוחרי ההר

שולי האירועים הרודפים זה אחר זה מאז השבעה באוקטובר 2023 – ובהם המלחמה בעזה, המלחמה בלבנון, החטופים, העקורים שפנו מהצפון ומהדרום, ההפיכה המשטרית, נפילת שושלת אסד בסוריה ועוד – מתקיימת פעילות שעבור רבים נחשבת שולית, מגזרית, ויש שיאמרו – אזוטריה ופונדמנטליסטית.

אולם בפועל הפעילות הזו רוחשת ללא הרף, יוצרת שינויים דרמטיים משמעותיים לאזור מבחינה תיאולוגית, פוליטית, חברתית וכלכלית. היא נסובה סביב הר הבית, ונושאה הם קבוצות שוחרי המקדש, הפועלים בנחישות ובעקביות, בעיקר מאמצע שנות ה-80, בכדי לקדם את זכויות היהודים בהר, במטרה לכוון עליו את בית המקדש השלישי מעשה ידי אדם.

חשוב לציין כי אזכור חורבן בתי המקדש, הפולחן שהתקיים בהם והתפילה לבניינו של בית המקדש מלווים את מעגל השנה היהודי, ונשנים בימי חג ובימי צום ואבל. הם נזכרים בתפילות ובטקסי מעגל החיים ומופיעים לרוב בחפצי יודאיקה ובמבנים ארכיטקטוניים. זהו חלק בלתי נפרד מהמסורת היהודית, שלאורך ההיסטוריה אף חיפשה ומצאה חלופות רוחניות, פרקטיות, ריטואליות ואדריכליות לתפקיד החברתי המאחד שמילא בית המקדש בעולם העתיק.

התפילה לבניין בית המקדש, שלאורך שנים הייתה מנותקת ממצאות פוליטית פגשה בה עם סיום מלחמת ששת הימים, כאשר ירושלים המזרחית נכבשה, והגישה להר הבית הייתה פתוחה

Ruslan Maiborodin (/ Shutterstock.com)

עוצמה סימלית שרק הולכת וגוברת: תפילות יום שישי בהר הבית (Imago / Alamy Stock) (Photo)

כל אירוע מדיני או ביטחוני מגבירים את מרכזיותו של החזון בשאיפות של נאמני ההר ואת עוצמתם של המבקשים לממש חזון זה

אדם נדחקו לשוליה של התודעה הקולקטיבית בציבור היהודי בישראל. אולם גלי ההדף של הפינוי מסיני לא שכחו אצל הרב ישראל אריאל, רבה של העיר ימית ומספר 2 בתנועת כך אשר גרס כי הפינוי נגרם בשל היעדר שליטה יהודית בהר הבית, ובלשונו "כשהלב אינו פועל כראוי הגפיים נמקות ונכרות" – כלומר, כשאין ריבונות יהודית בהר הבית ופולחן המקדש אינו מתקיים – נעשים ויתורים על חלקים מארץ ישראל ותהליך הגאולה נסוג לאחור. בפעילות נחושה הקים אריאל בלב הרובע היהודי בעיר העתיקה את "מכון המקדש", שמאז הקמתו מבקש לחנך ולקדם את "תודעת המקדש" בקרב ילדים, בני נוער ומבוגרים במגוון אמצעי המחשה חזותיים, אמנותיים וטקסיים.

בשנות ה-90, לצד המשך פעילותם של "נאמני הר הבית" ושל "התנועה לכינון המקדש", פעלו

שלובים זה בזה, בהמשך, אערוך חלוקה מלאכותית בין השניים שתאפשר בחינה מחדש של הקשרים ביניהם ותתרום להבנת השפעתה של סוגיה זו ושל העוסקים בה על המציאות הגיאופוליטית שבה אנו מצויים כיום:

"כשהלב אינו פועל הגפיים נמקות": מהתייחסות מהפכנית ומיליטנטית לכיבוש התודעה

הנסיגה מסיני (1982) העלתה את סוגיית השליטה בהר הבית לדיון בקרב האליטות של החברה הדתית-לאומית ובראשם גוש אמונים. הדבר הביא בין היתר להתארגנות שנודעה לימים כ"מחתרת היהודית", שתכננה לפוצץ את כיפת הסלע וביצעה פיגועי נקמה בפלסטינים. פעילות חברה גונתה כמעט מקיר לקיר, ונושא ההר, הביקור בו ורעיון בניין המקדש מעשה ידי

לבג"צ, ואף הורתה למתנגדים לא לשתף פעולה עם רשויות המדינה.

מאז 2002 ארנון סגל מפרסם עמוד שבועי בעיתון "מקור ראשון" בענייני ההר והמקדש, והוקם הארגון "סטודנטים למען הר הבית". בשנת 2014 הוקמה "מנהלת הר הבית", והרב שמשון אלבוים (דור שלישי לפעילי המקדש) נבחר על ידי נציגי הארגונים לעמוד בראשה.

מגמה זו קיבלה גם גיבוי פוליטי החל מהכנסת ה-18 (2009) עם בחירתו של ד"ר מיכאל בן ארי, איש תנועת כך ופעיל בארגוני המקדש, לחבר כנסת מטעם האיחוד הלאומי, והמשיכה עם מינויים של ראשי "מנהיגות יהודית" לכנסת במסגרת הליכוד: משה פיגלין – פעיל נמרץ למען תפילת יהודים בהר בכנסת ה-19 (2013), ויהודה גליק – מנכ"ל מכון המקדש לשעבר בכנסת ה-20 (2016).

המגמה הלכה וצברה תאוצה, ודומה שהגיעה לשיאה בבחירות האחרונות, בנוכחות המסיבית של פעילי המקדש או צאצאיהם בין חברי הכנסת של "עוצמה יהודית" ו"הציונות הדתית". ראש וראשון, איתמר בן גביר – איש תנועת כך, ממנהיגי נוער הגבעות, שבעבר הסתופף תחת גגו של ארגון שוחרי המקדש, עומד היום בראש סיעת "עוצמה יהודית"

למען חיזוק תודעת הר הבית גם אנשי כך ובהם ברוך מרזל, מיכאל בן ארי, עו"ד ברוך בן יוסף, איתמר בן גביר, וכן פעילים עצמאיים כיהודה עציון, פרופ' הלל וייס ומנחם בן-ישי. במקביל צמחו ארגונים חדשים כ"נשים למען המקדש" ו"משמר המקדש" מייסודו של ארגון "אל הר המור". בפעילותם בא לידי ביטוי השינוי הטקטי: מגישה מיליטנטית לוחמנית ורבולוציונית, כפי שבאה לביטוי בפעילות "המחתרת היהודית", לגישה אבולוציונית המתבססת על חינוך ועל כיבוש התודעה. זאת, במקביל לשינוי שחל בקרב ציבור המתנחלים הכללי, ונודע בשם "התנחלות בלבבות".

כך הפך מכון המקדש לסוכן שינוי מרכזי בהטמעת רעיון העלייה להר ובניין המקדש במערכת החינוך הממלכתית דתית.

בשנת 2000 חברו תנועות אלה (למעט "נאמני הר הבית") להתארגנות משותפת תחת "ארגון הגג של שוחרי המקדש". בפגישות משותפות הצליח הארגון לכנס רבנים בעלי השפעה, ומאוחר יותר אף ייסד את "הסנהדרין החדשה" (2004), שהייתה גורם בעל משקל משמעותי במהלך ההתנתקות מחבל עזה וצפון השומרון, ומיצבה עצמה כתחליף

יהודה גליק (Amitay)
Salomon, CC BY-SA 3.0, via
Wikimedia Commons

ארנון סגל (שילוני, CC BY-
SA 4.0, via Wikimedia
Commons)

קבוצת יהודים עולה להר הבית
ביום ירושלים, 2022 (משנה
למלך האריות, CC BY-SA 4.0,
via Wikimedia Commons)

אריאל שרון ז"ל עולה להר
הבית בספטמבר 2000 - צעד
שרבים רואים בו אחד הגורמים
לפתיחת האינתיפאדה
השנייה (AP Photo/Eyal
Warshavsky, File)

ההלכתי לביקור בהר הבית בקרב הציבור האמוני: כשבועיים אחרי מלחמת ששת הימים פסקה הרבנות הראשית איסור חמור על כניסה להר (איסור כרת). האיסור ההלכתי לצד האלימות הפלסטינית הגוברת הרחיקו יותר ויותר מבקרים ישראלים מההר, ופעילי ההר נתפסו בציבור כקומץ פונדמנטליסטי שולי, ויש אף שאמרו "הזוי".

ראשיתה של פרימת האיסור ההלכתי נקשרה למימוש הסכמי אוסלו, כאשר בשנת 1997 פרסם ועד רבני יש"ע קריאה לעלייה להר הבית – לכל אדם, על פי פסיקת רבו, ובזאת חתר הן תחת פסיקת הרבנות הראשית בנושא, והן תחת זיהוי הנושא כסוגיה ממלכתית. סגירת שערי הר הבית בפני לא מוסלמים מספטמבר 2000 לאורך שלוש שנים, בעקבות פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה, העצים את קולן ואת כוחן של קבוצות שוחרי המקדש, והביא לגידול משמעותי במספר המשתתפים ב"סיבובי השערים" סביב הר הבית מדי ראש חודש – פעילות שהאדירה את מרכזיות ההר בתודעת המשתתפים, ובה בעת פתרה את הדילמה ההלכתית בנוגע לביקור בהר.

ומכהן כשר לביטחון לאומי, בשעה שאשתו, איילה בן גביר, עובדת במסגרת מנהלת ההר, ואחד מעוזריו הפרלמנטריים הוא בנו של הרב שמשון אלבוים, העומד, כאמור, בראש מנהלת ההר. שר המורשת עמיחי אליהו, בנו של רבה של צפת, הרב שמואל אליהו, שהשתתף בעבר באופן פעיל בפגישות של ארגון שוחרי המקדש. אליהו הוא נכדו של הראשון לציון, הרב מרדכי אליהו, שגם אם סמך את ידיו על איסור הכניסה אל ההר, תמך ביוזמה לבנות בית כנסת בפאתי ההר – במקום שלפי כל הפוסקים לא היה חלק ממקום המקדש – ובירך עליה. חבר הכנסת יצחק קרויזר הוא בנו של הרב יהודה קרויזר העומד בראש ישיבת הרעיון היהודי שייסד הרב כהנא, רב הישוב מצפה ריחו ופעיל לחידוש עבודת הקורבנות. וי"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט – חבר הכנסת שמחה רוטמן, המתגאה בהיותו נצר לשושלת דורשי מקדש.

השינוי ההלכתי: עלייה להר – מ"איסור כרת" ל"מצווה רבה"

בד בבד עם שינוי מעמדם החברתי והפוליטי של הפעילים והתנועות, חל שינוי דרמטי ביחס

**ראשיתה של פרימת
האיסור ההלכתי
נקשרה למימוש
הסכמי אוסלו, כאשר
בשנת 1997 פרסם
ועד רבני יש"ע
קריאה לעלייה להר
הבית – לכל אדם, על
פי פסיקת רבו, ובזאת
חתר הן תחת פסיקת
הרבנות הראשית
בנושא, והן תחת
זיהוי הנושא כסוגיה
ממלכתית**

מצית מהומות: השר בן־גביר
עולה להר הבית (Eddie)
Gerald / Alamy Stock
(Photo)

תפיסה זו אמנם לא התקבלה, ומובילי העליות להר מקפידים על מסלול הליכה בשטח שבו, על פי תפיסתם ההלכתית, אין חשש למעבר באזורים שבהם עמד המקדש, אולם פסיקתו של הרב אריאל פתחה את סכר איסור הרבנות, שהלך והתרחב לאורך השנים, עד שבאופן לא מפתיע ח"כ רוטמן קרא לאחרונה למוסד זה, שעדיין מחזיק באיסור, "להתיר עליית יהודים להר" (5.12.24), ובכך ביקש למקם מחדש את הנושא תחת המטרייה הממלכתית.

תנועות המקדש, לצד עידוד עליות להר, פעלו לאורך השנים גם לערעור סמכות המשטר הקיים במדינת ישראל, הפועל לשיטתם לאור עקרונות הזרים ליהדות, ומסיג את העידן הגאולי לאחור. ראשיתו של הערעור על סמכות המדינה, שנתפסה באופן מסורתי על ידי תלמידי הרב צבי יהודה קוק כאתחלתא דגאולה, הייתה כאמור בפינוי סיני. אז קרא לראשונה הרב אריאל, שכהן כרבה של

שנת 2000 הייתה גם השנה שבה פרסם הרב אריאל, המייסד והעומד בראש מכון המקדש, את חיבורו "מצוות בהר הבית בזמן הזה", ובו הפסיקה כי ביקור בהר, או בלשונו "עלייה להר", הינה מצווה רבה – היינו, מצווה שיש לה ערך מיוחד וגבוה יותר מכל מצווה אחרת, כמו למשל פיקוח נפש או פדיון שבויים, שבסיסה ההלכתי הוא "מצוות כיבוש".

לשיטתו של הרב אריאל, "מצוות כיבוש הארץ היא מצווה מן התורה בכל דור ודור... שחרור מקום המקדש – הוא פסגת הכיבושים בארץ לקראת בניין הבית". תפיסה הלכתית זו שומטת את ההבחנות בין רמות הקדושה השונות אשר היו נהוגות בשעה שהמקדש עמד על כנו, ומידרו אנשים מכניסה לאזורים מסוימים בהר על סמך שיוך דתי, מין או שיוך שבטי, וגורסת כי כל תחומי ההר פתוחים בפני כל היהודים מתוקף דין כיבוש.

עליית כוחן של הסיעות הדתיות-לאומיות והפיכתן לכוח השלישי בכנסת, התמשכות המלחמה, והאירועים הדרמטיים באזורנו נותנים בידי תנועות המקדש כוח בלתי מסויג לקדם את מה שהן רואות לנגד עיניהן כמימוש חזון הגאולה – השבת סמכות הסנהדרין, או "הכנסת הגדולה", לתפקודה כרשות מחוקקת ושופטת גם יחד ולחידוש הפולחן המקדשי

ישיבת ימית, לסירוב פקודה ולהתנגדות אקטיבית לפינוי.

השינוי המשפטי והטריטוריאלי: בין "הכנסת" ל"סנהדרין", ומצוות כיבוש בעזה, בלבנון ובדמשק

שנים מאוחר יותר, עם ההתנתקות מרצועת עזה וצפון השומרון, היו אלה פעילי המקדש שהקימו את "הסנהדרין החדשה" (2004) כגוף שיפוטי מתחרה לבג"צ, ופסקו שמתנגדי הנסיגה לא ישתפו פעולה עם שילטונות מדינת ישראל שהורו על הפינוי. מאוחר יותר (2015) הם פרסמו קריאה לתמיכה בחשודים היהודים בהצתה בכפר דומא, שהביאה לרציחתם של בני משפחת דוואבשה, ולפציעתו הקשה מכוניות של בנם בן ה-4.

עליית כוחן של הסיעות הדתיות לאומיות והפיכתן לכוח השלישי בכנסת במקביל להתנהלות משפטו של נתניהו, התמשכות המלחמה, והשינויים הגאופוליטיים הדרמטיים באזורנו, נותנים בידי תנועות המקדש כוח בלתי מסויג לקדם את מה שהן רואות לנגד עיניהן כמימוש חזון הגאולה – השבת סמכות הסנהדרין, או "הכנסת הגדולה", לתפקודה כרשות מחוקקת ושופטת גם יחד ולחידוש הפולחן המקדשי.

מהלך זה התחיל בהתמקדות בהליך פורמלי של סירוס המערכת המשפטית: הם עוקפים את אי-ההסכמות "על הפרטים הקטנים" ואת חילוקי הדעות ההלכתיים בנוגע להר הבית. בכך הם נסמכים על תחושת העוינות שקיימת במחנה החרדי כלפי בית המשפט העליון בשל פסילת חוק טל בזמנו, ועל העלבון במחנה האמוניימני בשל עמדתו בסוגיית ההתנתקות מרצועת עזה ומצפון השומרון, מגייסים את כוחם הפרלמנטרי כדי למגר את כוחו של בית המשפט, ובכך חותרים

להפוך את הכנסת לבעלת סמכויות (לפחות כפי שהן מתוארות בכתובים) שהיו לסנהדרין ולכנסת הגדולה בימים עברו, הן כפוסקת והן כשופטת, כאשר הממשלה היא זרוע ביצועית שלה.

אחת המטרות של המהלך הזה תהיה מן הסתם העברת מקום מושבה של "הכנסת החדשה" להר הבית. אישוש לקריאה זו אפשר למצוא בדברי חז"ל לשעבר משה פייגלין שהצהיר באחד מביקוריו בהר כי לא ירחק היום שבית המשפט יישב בהר הבית.

למהלך זה מצטרפת המלחמה בעזה ובלבנון, חבלי ארץ שבהם הם רואים חלק אינטגרלי ממדינת ישראל, כמו גם סוריה שמטרה הופל לאחרונה, וצה"ל כבש חלקים ממנה. יעידו על כך תגי המקדש שענדו מספר לא מבוטל של חיילים שלחמו בחזית, ולא פחות מכך הכינוי "מלחמת המקדש" שהעניק לה משה פייגלין, והדרשות המתרבות על דמיון האותיות בין "דמשק", בירת סוריה, ובין ה"מקדש".

כמו תנועות מהפכניות רבות, גם תנועות המקדש אווזות במסרים מסורתיים החוזרים ונשנים בליטוריקה, בלימוד המסורתי ובטקסי מעגל השנה, אולם באופן מהותי תנועות אלה חותרות תחת הקיום המסורתי, שאותו הן מכנות "תורת הגלות", ומבקשות לכוון מהפכה פוליטית, תיאולוגית ומשפטית, אותה הם מכנים "תורת הגאולה" אשר היא מימושה יתבטא לשיטתם בבניין בית המקדש השלישי בהר הבית.

ד"ר שרינה חן היא מחברת הספר **במהרה בימינו – תמורות ביחסו של הציבור הדתי-לאומי להר הבית**, מכון בן-גוריון, 2018

להסכת במסגרת "כאן זה שאם": <https://www.regthink.org/podcasts/sham-ze-kan-se02ep12/>

תום ניסני, מנכ"ל ארגון 'בידינו – למען הר הבית' מדרך עולים להר הבית בביקורם בהר (משנה למלך האריות, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons)